

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Харківський національний університет внутрішніх справ

Сумська філія

Кафедра гуманітарних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

081 Право (право)

**№5 за темою «ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЮРИДИЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ»**

Суми 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 р. №7

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2023 р. №8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 р. №7

Розглянуто на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2023 р. №2

Розробник:

Професор кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії ХНУВС, канд. іст.
наук, ст. наук. співр. Надія ДЕМИДЕНКО

Рецензент:

Професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Харківського
національного університету внутрішніх справ, доктор філософських наук,
професор Олександр ТЯГЛЮ

План лекції

1. Поняття юридичної професії. Принципи та сфери застосування.
2. Діяльність прокурора, обсяг повноважень.
3. Основне призначення слідчого.
4. Особливості нотаріальної діяльності.

Рекомендована література

Основна

1. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / [Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін.]; за ред. Ю. М. Оборотова.: Фенікс, 2012. 492 с.
URI: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/3325>
2. Бандурка О. М., Скакун О. Ф. Юридична деонтологія: Підручник. Харків: Вид-во НУВС, 2002. 336 с.
URI: <http://librarium.freehostia.com/pravo/deontolog/10/yuridichna-deontologiya-bandurka-skakun.html>

Додаткова

1. Оборотов Ю. М. Традиції та оновлення у правовій сфері: питання теорії (від пізнання до розуміння права) : монографія :Юридична література, 2002. 280 с.
URI: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=7lZqLKsAAAAJ&hl=ru>

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

1. Поняття юридичної професії. Принципи та сфери застосування.

Спочатку наведемо визначення поняття "юрист". Професія «юрист» — рід трудової діяльності в правовій сфері суспільства, що потребує юридичних знань, умінь і навичок, необхідних для професійного виконання прав й обов'язків.

Юридична професія визначається специфічними умовами діяльності даної сфери і виражається у високій правовій культурі юридичного працівника цієї сфери.

Термін «юрист» найчастіше вживається у трьох значеннях: фахівець з юридичною освітою; практичний діяч у галузі права; студент юридичного навчального закладу.

Юрист (від латин. *jus*— «право») — це фахівець, який має юридичну освіту (вищу чи середню професійну) і професійно розбирається у праві, що знає закони й уміє їх правильно застосовувати. Юрист — фахівець, що одержав повний набір юридичних знань і навичок відповідно до державних стандартів освіти та володіє правом займати певні посади в різних сферах юридичної практики, тобто займатися визначеною юридичною практичною діяльністю. Юрист — це спеціаліст, який має юридичні знання, причому не загальні відомості з права і держави, а професіональні, тобто фундаментальні та спеціалізовані знання.

Фундаментальними називають глибокі знання, які дають розуміння

внутрішніх закономірностей держави і права. Вони складаються з твердих знань усіх важливих юридичних понять і категорій.

Спеціалізованими називають конкретні юридичні знання, які використовують для потреб того чи іншого виду юридичної діяльності, наприклад слідча чи прокурорська діяльність.

Отже, юрист — це спеціаліст, який використовує свої знання на практиці, тобто має навички щодо складання юридичних документів, виконання всіх дій та операцій із застосуванням необхідних засобів і способів у процесі вирішення юридичних проблем, які належать до його професійної компетенції.

Процес становлення нової державності України, фундаментальне оновлення законодавства, судова реформа і необхідність посилення захисту прав і свобод громадян, створення ефективно діючої ринкової економіки і захист вітчизняного підприємництва, боротьба із злочинністю радикально змінили соціальну значимість юриста — фахівця в галузі права. Юридична професія в Україні стала однією з найбільш затребуваних, як і у всьому цивілізованому світі. Розвинуті країни світу завжди високо цінували юристів. Наприклад, 45 % засновників Конституції США (1787 р.) були юристами. Сьогодні в Сенаті США юристи становлять близько двох третин, а в Палаті представників — близько половини. У США юридична професія традиційно є однією з престижних і високо оплачуваних.

Питома вага юристів серед фахівців у США, ФРН, Великобританії значно вище, ніж в Україні. В нашій державі, як і в інших країнах СНД, донедавна в умовах жорсткого централізованого регулювання за радянських часів не було особливої потреби в юристах (за винятком правоохоронної сфери). Юристи, як правило, не мали досвіду участі як професіонали в масштабних державно-політичних і економічних перетвореннях. Підготовка юристів була орієнтована на потреби державного управління (сфера публічного права), оскільки сфера приватного права офіційно не існувала. Нині жоден значний захід, вчинок приватної особи, державного органу або його посадової особи, що знаходяться поза рамками побутових стосунків не може обійтися без експертизи або консультації з боку юриста чи адвоката.

2. Діяльність прокурора, обсяг повноважень.

Термін «прокурор» використовується як назва посади керівного складу органів прокуратури, а також для визнання процесуального статусу прокурорського працівника, що бере участь у розгляді судами кримінальних, цивільних і господарських справ. Прокуратура незалежна від будь-якої зовнішньої влади, зокрема від політичної. На прокурорських працівників України поширюються вимоги заборонного характеру: не належати до політичних партій і рухів; не входити до складу комісій, комітетів і інших колегіальних органів, утворюваних радами або їх виконавчими органами; не займатися підприємницькою діяльністю. Забороняється сумісництво служби в органах прокуратури з роботою на підприємствах, в установах або організаціях, за винятком наукової і педагогічної діяльності.

Прокурор (від латин. *procurare* — «наглядати, відати чим-небудь, піклуватися») — це головний представник обвинувачення у вчиненні злочину. Прокурор (від лат. *procurator* — піклуватися) — збірне поняття, яким позначаються посадові особи системи прокуратури країни, що здійснюють професійну правоохоронну, наглядову діяльність в межах повноважень, встановлених національним законодавством. Основне призначення прокурора — вживання заходів по усуненню порушень закону, відновленню порушених прав і залученню у встановленому законом порядку до відповідальності осіб, які вчинили правопорушення.

Обсяг повноважень прокуратури в різних країнах істотно відрізняється. Разом з тим є так звані ключові і неподільні функції, які прокурор здійснює практично повсюдно або одноосібно, або у взаємодії з іншими органами. Це насамперед — ухвалення рішення про кримінальне переслідування; підтримка звинувачення в суді; подання протестів на судові рішення. Функція кримінального переслідування дає право і одночасно зобов'язує прокурора почати кримінальне розслідування, здійснювати його, ухвалити рішення про його закінчення. В Україні з липня 2001 р. органи прокуратури позбавлені права санкціонувати обшук, арешт; це право передано судам, тобто функція кримінального переслідування українському прокурору нині не властива. Йому належать функції нагляду за додержанням законів, підтримка обвинувачення в суді, представництво інтересів громадянина чи держави в суді у випадках, визначених законом, та ін. Можна сказати, що працівники прокуратури України виконують переважно наглядові функції.

У судовому процесі прокурор протистоїть адвокату. Він також повинен мати універсальну підготовку в галузі юриспруденції й мати всі навички, якими володіє адвокат. Крім цього, до окремих співробітників прокуратури можуть висуватися додаткові вимоги, пов'язані зі специфікою їхньої діяльності. Наприклад, прокурор-криміналіст також повинен бути гарним слідчим.

Професійний прокурор повинен добре розбиратися в людях, уміти слухати інших і обстоювати свою думку, бути завзятим і наполегливим у досягненні своєї мети.

Людина, яка обрала професію прокурора, повинна мати високі моральні якості та виконувати свої професійні обов'язки, не мати судимості, у тому числі погашеної. Остання обставина визначається тим, що прокурор має моральне право жадати від інших виконання закону тільки в тому випадку, якщо сам має бездоганну репутацію.

Щоб стати прокурором, необхідно одержати вищу освіту у вузі, що має державну акредитацію. Прокурором району (міста) можна стати, якщо отримати необхідний практичний досвід (зокрема, працювати на посаді помічника прокурора або слідчого 3—5 років).

У прокурора багато обов'язків і багато прав. Обов'язки: підтримка державного обвинувачення в суді, представництво громадян у судах, нагляд за дотриманням і правильним застосуванням законодавства України всіма підприємствами, організаціями і установами, нагляд за органами, які виконують покарання (в'язниці, СІЗО), та ін.

Прокурорів міст, районів, областей призначає Генеральний прокурор України. Генерального прокурора України призначає Президент України за згодою Верховної Ради України на 5 років.

3. Основне призначення слідчого.

Слідчий — це посадова особа органів внутрішніх справ, Служби Безпеки України, прокуратури. Він провадить попереднє слідство, тобто здійснює дії, зміст яких полягає в з'ясуванні обставин здійснення злочину, у пошуку винного й пред'явленні йому обвинувачення. Слідчий (лат *guaeſItor*, *guaeſo*) — посадова особа органів прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, податкової міліції, що призначена на посаду в установленому законом порядку і наділена винятковими повноваженнями провадження досудового слідства.

Основне призначення слідчого — проводити досудове слідство, яке є головною формою досудового розслідування. Досудове слідство починається з порушення кримінальної справи і передбачає збір і перевірку доказів, необхідних і достатніх для з'ясування обставин, що мають принципове значення для вирішення справи у суді. При проведенні досудового слідства всі рішення про напрямки слідства і проведення слідчих дій слідчий приймає самостійно, за винятком випадків, коли законом передбачено отримання мотивованої ухвали судді чи визначення суду, і несе повну відповідальність за їх законне і своєчасне проведення.

Слідчий може самостійно вирішувати кримінальні справи, призначати експертизу, проводити допит, огляд, обшук, виїмку, екстумацію трупа, накладати арешт на майно і поштово-телеграфну кореспонденцію, відновлювати обстановку і обставини подій, проводити огляд та інші слідчі дії, залучати особу до участі в справі як обвинуваченого, закривати справу. Слідчі дії є частиною процесуальних дій, які полягають у виявленні, фіксації і повторній перевірці доказів у кримінальній справі. Слідчий має право давати органам дізнання доручення і вказівки про проведення розшукових і слідчих дій у справах, що розслідуються, і вимагати від органів дізнання допомоги при проведенні окремих слідчих дій.

Вирішальними в професійній діяльності слідчого є ті якості, які характеризують творчий початок його особистості: розвинене уявлення; самостійність; гнучкість (уміння змінювати свою діяльність і змінювати ухвалені рішення відповідно до нової інформації, здатність відмовитися від шаблонних рішень); об'єктивність мислення (повинен уміти дивитися на свої дії очима сторонньої, критично налаштованої людини); оперативність (уміння вирішувати завдання в стислий строк); інтелектуальний рівень (насамперед, загальна ерудиція), гарна пам'ять, інтуїція. До того ж у роботі слідчого необхідно дуже тонко відчувати натуру людини, насамперед злочинця (відрізнити, коли він говорить правду, а коли бреше), розуміти, які мотиви злочину й за яким сценарієм він розвивався.

Слідчим може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, необхідний рівень знань, достатній для здійснення досудового слідства, який успішно склав кваліфікаційні іспити та прийняв Присягу слідчого України.

4. Особливості нотаріальної діяльності.

Нотаріус (від латин. *notarius* — «переписувач, секретар») — професійний юрист, основною функцією якого є виконання нотаріальних дій. Нотаріальні дії полягають у засвідченні в установленому порядку різних фактів, подій і явищ. Нотаріальні дії в [Україні засвідчують нотаріуси](#), що працюють у державних нотаріальних конторах, або ті, які займаються приватною нотаріальною практикою. Державні й приватні нотаріуси виконують, в основному, однакові нотаріальні дії: засвідчують угоди, для яких законодавством установлена обов'язкова нотаріальна форма (договори, заповіти, доручення); видають свідоцтва про право власності на частку у спільному майні подружжя; засвідчують правильність копії документів і виписок з них, дійсність підпису й вірність перекладу; засвідчують різні факти (перебування громадянина в певному місці та ін.). Окрім означеного, державні нотаріуси виконують низку додаткових нотаріальних дій, пов'язаних зі спадкуванням: засвідчують заповіти, вий дають свідоцтва про право на спадщину й уживають заходів щодо охорони спадкоємного майна.

Нотаріусом може стати громадянин України, який здобув вищу юридичну освіту і пройшов стажування протягом 6 місяців у державній нотаріальній конторі або у приватного нотаріуса, склав кваліфікаційний іспит та одержав свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю.

Нотаріус (від лат. *notarius* — писар, секретар) — посадова особа, що на професійній основі здійснює нотаріальні дії в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) чи займається приватною нотаріальною практикою (приватний нотаріус). Основне призначення нотаріуса — складання і оформлення нотаріальних актів та інших документів, передбачених законодавством, яким громадяни або організації хочуть надати достовірний характер. На відміну від багатьох інших юристів нотаріус спеціалізовано діє у сфері певних галузей права — цивільного права і процесу, тієї їх частини, яка торкається, перш за все, формальної сторони [юридичних актів](#), здійснення особами прав і обов'язків. При цьому нотаріус зобов'язаний здійснювати лише санкціоновані державою нотаріальні дії у визначеному законом процесуальному порядку з дотриманням загальних норм права (наприклад засвідчувати договори обміну, дарування, довіреності та інш.). Повноваження нотаріуса: 1) складання проектів угод і заяв, 2) виготовлення копій документів і виписок з них, 3) роз'яснення з питань провадження нотаріальних дій, 4) консультування з питань правового характеру. Частина з цих дій зближує роботу нотаріуса з роботою адвоката, але діяльність кожного з них має свою специфіку. За ознакою законної сили нотаріальних дій робота нотаріуса близька судді, проте на відміну від суду юрисдикція нотаріуса є безперечною вона не підлягає ні касації, ні апеляції.

Здійснення нотаріальних дій не є підприємницькою діяльністю і не має на меті одержання прибутку. Нотаріус, з одного боку, особа вільної професії, а з іншою, він, як і адвокат, діє від імені держави, є офіційною особою.

Нотаріусу та його стажисту заборонено бути посередниками в отриманні

позики і складанні угод щодо земельних ділянок. Нотаріус не повинен пропонувати свої послуги як посередник при складанні угоди між своїми клієнтами або радити свої варіанти одній зі сторін. Він не може включати в свої нотаріальні акти ніяких умов, які мають на меті задоволення його власних інтересів.

Нотаріусом та його стажистом не може бути особа, яка мала судимість.

Нотаріуси можуть об'єднуватися у регіональні, загальнодержавні, міжнародні спілки та асоціації.

Здійснення нотаріальних дій в Україні покладається як на державних нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, так і на приватних нотаріусів, які займаються приватною нотаріальною діяльністю. Державні нотаріальні контори відкриваються і ліквідуються Міністерством юстиції України. Воно ж визначає кількість приватних нотаріусів у межах нотаріальних округів, що займається адвокатською діяльністю індивідуально, набуває повноважень після подання в суд доручення, виданого довірителем, а також свідоцтва про право займатися адвокатською діяльністю.